

bornokok aránya, míg az ipari munkás családokból kikerült katonai vezetők szinte teljesen hiányoznak.

A későbbi katonai vezetők családjának anyagi helyzetét tekintve kiderült, hogy 75%-uk csak a családfő fizetésére támaszkodhatott és csak 25%-uk rendelkezett jórészt adóssággal terhelt 5—50 ezer korona értékű ingó és ingatlan vagyonnal. Nagy szerepet játszott a katonai pálya választásában az ingyenes, vagy kedvezményes tanulási lehetőség, amely az egy fizetésből, vagy özvegyi nyugdíjból él, nem egyszer sokgyermekes családok fiai számára a papi pálya mellett az egyetlen felemelkedési lehetőséget jelentette.

A katonai elit születési helyét vizsgálva megállapítható, hogy több mint 50%-uk a trianoni békeszerződés alapján elcsatolt területekről származott. Ennek a ténynek a katonai vezetők revíziós politikát feltétel nélkül támogató álláspontjában van jelentősége.

Vallási hovatartozás szerint osztályozva bebizonyosodott, hogy a katonai vezetők közt a katolikusok aránya 8—10%-al meghaladja az országos átlagot, míg a többi keresztény felekezethez tartozók aránya az alatt marad. Ugyanakkor a zsidó vallású személyek 1919 után szinte teljesen eltűnnek a hadsereg irányítói közül.

Hozzászólása végén Szakály Sándor azazal a nézettel foglalkozott, amely szerint a magyar katonai vezető réteg „sváb származása” döntő mértékben befolyásolta Magyarország II. világháborús szereplését. Szakály Sándor vitába szállt ezzel a véleménnyel, hangsúlyozva, hogy az csupán bizonyos negatív szerepet betöltött tisztek nevéből levont általánosításként — amely minden tudományos

megállapítást nélkülöz — terjedt el a köztudatban.

Mondanivalójának összegezéseként ki mondta: a magyar katonai elit magatartásának mozgató rugóit nem származásában, hanem helyzetében kell keresni, minthogy németbarátságának oka sem „sváb származása”, hanem az első világháborús német—osztrák—magyar szövetség, a háborút lezáró békerendszer igazságtalansága és a magyar revíziós törekvéseket — ha csak részben is — támogató német politika volt.

Az előadások után hozzászólások következtek. *Bernáth Zoltán* azt fejtegette, hogy az állami akarat nem mindig teljesen megfelelő jogi formában kerül kifejezésre, s hogy egy meghatározott szerv akarata nem feltétlenül tükrözi az uralkodó körök érdekeit. *Gorondy-Novák Sándor* a politikai és a katonai feladatok elkülönüléséről és egymás alá rendeléséről beszélt. *Kéri Kálmán* a két világháború közti honvédségi jogszabályalkotás folyamatát ismertette. Több hozzászóló elismeréssel nyilatkozott Szakály Sándor új eredményeket hozó kutatásairól; Többek közt *Kéri Kálmán*, aki saját személyében igazolta azok helyességét és *Spáczay Hedvig*, aki a Ludovika Akadémia múlt századi felvételi jegyzőkönyveit vizsgálva jutott hasonló következtetésekre. *Stier Miklós* felvetette, hogy a származás szociológiai szempontok szerinti kutatását fokozottabban kellene igénybe venni a katonai vezetésben olyan jelentős fordulópontokon történt esetleges változások vizsgálatakor, mint a királypuccsok, Gömbös hatalomra jutása, a háború kitérése stb. . . .

Az előadók röviden válaszoltak a felmerült problémákra, amelyek részletes kifejtésére az idő előrehaladott volta miatt nem kerülhetett sor.

RAKÓCZY ROZÁLIA

MAGYARORSZÁG FELSZABADÍTÁSA A MAGYAR NÉPHADSEREG MEGSZERVEZÉSE ÉS FEJLŐDÉSE A VARSÓI SZERZŐDÉS

Új kiállítások a Hadtörténeti Múzeumban

Hazánk felszabadulásának negyvenedik évfordulójára születtek meg a múzeum új kiállításai. Készülhetett volna csak a felszabadulás eseményeivel foglalkozó rész is, de úgy véltük, a demokratikus Magyarország néphadseregének életrehívása szervez. folytatása a történelmi átalakulásnak. Magyarország fel-

szabadulása időben mérve csak kis része az Európában folyt háborúnak, de ugyanígy része Európának és a második világháborút követő politikai áramlatok következménye a szocialista országok védelmi szövetsége, a Varsói Szerződés létrehozása.

A kiállítás négy egységre tagolódik,

ezek időben átfedik egymást. Választ-hattuk volna módszerként azt is, amit már korábbi kiállításaink során követ-tünk: a tiszta időrendet. A kiállítás szer-ves részeként szerepeltetünk azonban olyan új, többsíki bemutató „egységet”, amely indokoltá tette a témánkénti szét-választást.

Az első nagy egység Magyarország — és érintőlegesen — Európa felszabadít-ása 1944 szeptemberétől 1945 májusáig. Kezdő tablónkon az 1944. október 9-től dülő debreceni páncélos csatát elevenit-jük meg, bemutatva a hadműveleteket irányító magasabbegységek parancsno-kait is. Külön részt kapott a páncélos csata egyik „főszereplője”, a T-34-es közepes harckocsi.

A korábbi rendezői gyakorlattal sza-kítva önálló egységként mutatjuk be — a Szovjetunió Hőse Aranycsillaga kivé-telével — azokat a szovjet kitüntetése-ket, amelyeket a szovjet Vörös Hadsereg tábornokai, tisztjei, harcosai viseltek 1944 őszén. A kitüntetések valamennyi fokozatát kiállítottuk, viselési sorrend-ben helyezve el azokat.

Magyarországon egyre mélyebben nyo-mul előre a szovjet hadsereg. A ténye-ket elismerve — de nem felismerve — 1944. október 30-án a nyilas kormány a 4800/1944. számú vezérkari főnöki ren-delettel hadművelési területté nyilvánít-ja, elrendelik Budapest kiürítését, és no-venber 3-án a kormány és a nyilas or-szágyűlés Sopronba menekül. Novem-ber 4-én felrobbantják a budapesti Mar-git-hidat a németek, a szovjet hadsereg felszabadítja Szolnokot és ugyanazon bevonul Ceglédre. A front megközelíti a főváros közel-körzetét, Malinovszkij marsall főhadiszállása Heves községbe költözik.

Kiállításunk érdekes része az a szoba-berendezés, amely Hevesről került tu-lajdonunkba. A rekonstruált főhadiszál-lás egyik érdekes darabja a kézzel raj-zolt, színezett Óbuda-térkép 1945 ja-nuárjából, cirillbetűs utcafelirataival. Színes ceruzával jelölte ismeretlen ké-szítője azokat a háztömböket, amelyeket az utcai harcokban már felszabadítottak. A térképet valószínű, még 1944 decem-berének végén kezdhette rajzolni.

1944 decemberében született Hindy Iván altábornagy parancsa is: „A par-lamentereket támadó ellenségnek kell te-kinteni és rájuk a tüzet azonnal meg kell nyitni!”

A német követelésre kiadott parancs és ami utána következett, szinte példa nélküli: 1944. december 29-én Steinmetz Miklós századost Vecsésnél, Osztapenko kapitányt Budaörsnél gyilkolják meg, a két parlamenti nem teljesíthette fel-

adatát. A magyar fővárost tartó német és nyilas csapatok nem kívántak élni a lehetőséggel, esztelen és makacs gyűl-lettel készültek a főváros lerombolató-sára. A Budapestig tartó hadművelete-ket bemutató fényképek közül részben azokat válogattuk ki, amelyek még nem szerepeltek kiállításon, amelyek a har-cok embertelenségét, az óriási erőfeszítést mutatják meg: a debreceni síkságon rohamozó szovjet alakulatokat, az Alföld sarában menetelő, a 2. Ukrán Front kötelékében harcoló román katonákat, a jeges Dunán átkelő harcosokat. Rész-ben — és a fővárost bemutató képek leg-többje ilyen — a már ismert fotók kö-zül válogattunk. A mindenki által is-mert fővárosi részletek — a Petőfi-szo-bor környéke, az Erzsébet-híd roncsai, a New York (ma Hungária) kávéház környéke — helyhez kötök az ismert történelmi tényeket. A ritkán látható ké-pek — a leomlott házban immár bé-likésen uszonnázó férfi, a kilőtt harckocsi csövén hintázó gyerekek — magyarázó szöveg nélkül is teljessé teszik a felsza-badító harcokról és annak eredményéről alkotott képet. És valamennyi felvétel kordokumentum, egyszeri és megismétel-hetetlen.

1945 márciusában megindult a Vörös Hadsereg nagy dunántúli támadása, a felszabadító hadműveletekben részt vesz-nek az 1. Bolgár Hadsereg egységei Sztójcev, a 2. Jugoszláv Hadsereg ala-kulatai Koszta Nadj tábornok irányítá-sával. Kiállításunk részleteket villant fel fotóval, térképpel, gazdag tárgyi anyag-gal. Román, jugoszláv, bolgár kitünteté-sek, teljes öltözetű egynruházati bemu-tató, a 120 mm-es aknavető bemutatása teszi teljessé a korról alkotható képet. A budapesti, balatoni, bécsi támadó had-műveletet bemutató részt a szovjet gya-logsági fegyvereket felvonultató vitrin egészíti ki.

Érintőlegesen be kívántuk mutatni azt is, ami Magyarország határain kívül törté-nt, néhány kitüntetésen keresztül: az európai városok felszabadításáért alapít-ott szovjet, a szövetségesek partraszál-lását követő hadisílkerekért adományoz-ott angol, kanadai és amerikai kitün-tetések ilyen összeállításban először sze-repelnek kiállításon.

Kiemelt helyen szerepel kiállításun-kon a Szovjetunió Hőse kitüntető cím Aranycsillaga és a 62. gárda-lövészad-osztály Vörös Zászló Renddel, Bogdán Hmelnickij és Szuworov Renddel kitün-tetett zászlója.

A Magyarországon folyó harcokkal párhuzamosan csak igen röviden mutat-juk be a magyar partizánok és ellenál-lók belgiumi, franciaországi, lengyelor-

szági stb. küzdelmét fényképekkel, fegyverekkel, kiténtetésekkel illusztrálva az eseményeket.

A kiállítás második nagy egysége a magyarországi ellenállási mozgalommal és a demokratikus Magyarország megteremtésével foglalkozik. Időben 1944 október közepétől — amikor a Nógrádi-partizánzászlóalj magyarországi területre ér — 1945. február 13-ig, Budapest teljes felszabadulásáig sorakoztatjuk egymás mellé a fényképeket, tárgyakat. Ezek közül is a legbecesebbek kiállítására került sor: a Nógrádi Sándor vezette partizánegység zászlaja, Uszta Gyula bekecse, ellenálló csoportok bélyegzői, igazolványok, az illegális Szabad Nép adnak képet e korszakról.

A Bajcsy-Zsilinszky Endre elnöklétével 1944. november 9-én megalakult Magyar Nemzeti Felkelés Felszabadító Bizottsága és az ellenállási mozgalom kapcsolatait, a partizántevékenység területi megoszlását szöveg és térképvázlat magyarázza bővebben.

Először került kiállításra Kálló Ferenc alezredes, tábori főesperes reverendája; a nyilasok által meggyilkolt pap és környezete, a 11. sz. honvéd helyőrségi kórház orvosainak tevékenységét is röviden ismertette.

Az időrendbe tartozóan mutatjuk be a debreceni kormányalakítást, az Ideiglenes Nemzetgyűlést, a toborzási felhívást és néhány képet az újoncokról.

Budapesten alakult meg 1945. február 12-én Váriházy Oszkár ezredes vezeté-

sével a Budai Önkéntes Ezred. Harcaiknak állít emléket a tárlósor utolsó tablójára.

Ebben a teremben található a terepasztal, amely a hozzá csatlakozó elektroakusztikai berendezéssel együtt álló- és mozgóképeken mutatja be Magyarország felszabadítását és az ellenállási mozgalmakat.

Harmadik nagy kiállítási egységünk a demokratikus honvédség megalakulását követő néhány esztendő, bemutatva a még 1945 januárjában, a szovjet kötelékben dolgozó 1. Magyar Vasútépítő Hadosztályt és 3. Magyar Vasútépítő Dandárt. Részletesen bemutatjuk a megalakult 6. és 1. hadosztályt, külön tárlóban kapott helyet az aknakutató zászlóalj tevékenységét tárgyaló együttes az aknakutatók csapatzászlójával együtt.

Egyetlen kiállításunkon sem tudtuk bemutatni ilyen alaposan a Magyar Nép-hadsereg különböző zászlait. A sort az 1. hadosztály 1. ezredének zászlaja nyitja, majd időrendben követi az 1948., 1949 és 1950 mintájú zászlók után a Kossuth Katonai Akadémia és a Petőfi Politikai Tiszti Akadémia zászlaja; végezetül két, napjainkra jellemző csapatzászló. Ez azonban már a negyedik kiállítási egységbe átvezető rész, ahol a Magyar Nép-hadsereg fejlődését, modern fegyvereit, felszerelését, kiténtetéseit bemutató tablók mellett a Varsói Szerződés tagországainak zászlait, ruházatát találjuk. Az egész, egységesnek tekintett kiállítást a Pajzs '84 hadgyakorlat képei zárják.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

KÉRI KÁLMÁN	Az Osztrák—Magyar Monarchia vasúthálózata 1914-ben és felhasználása az első világháborúban — — — —	225
CSONKARÉTI KÁROLY	Az Osztrák—Magyar Monarchia haditengerészetének hadműveletei az első világháborúban — — — —	295
SZIKLAI SÁNDORNÉ	Adalékok a 165. számú júzsai (talici) antifasiszta iskola történetéhez (1943—1945) — — — —	344
HÁNCNS ERNŐ	A politikai tiszti intézmény szervezetének létrehozása a Magyar Néphadseregben — — — —	372

KÖZLEMÉNYEK

FÜZI IMRE	A magyar katonai elmélet és a hadsereg felkészítése 1939. szeptember 1-ig — — — —	387
TAKÁTS LÁSZLÓ	Adalékok az egykori 2. magyar (doni) hadsereg egészségügyi szolgálatának működéséről — — — —	407

MŰHELY

VESZPRÉMY LÁSZLÓ	Az Árpád-kori várszervezet klérikus várjobbágyságról —	421
------------------	--	-----

FORRÁSKÖZLEMÉNYEK

A. SAJTI ENIKÓ— MARKÓ GYÖRGY	Ismeretlen dokumentum az 1942 januári délvidéki razzia résztvevőinek peréről (1943. december 14—1944. január 14.) — — — —	426
---------------------------------	---	-----

ADATTÁR

SZAKÁLY SÁNDOR	Az ellenforradalmi Magyarország (1919—1944) hadseregének felső vezetése. Adattár, Kiegészítések — — —	457
----------------	---	-----

SZEMLE

KRISTÓ GYULA * * *	Az augsburgi csata (<i>Veszprémy László</i>) — — — —	467
	<i>Die Türkenkriege in der historischen Forschung (Zachar József)</i> — — — —	470
IFJ. BARTA LAJOS	Budavár visszavétele (<i>Domokos György</i>) — — — —	472
JAN WIMMER	Wieden 1683. Dzieje kampanii i Bitwy (<i>Z. J.</i>) — — — —	474
JAN WIMMER	Der Entsatz von Wien 1683 (<i>Z. J.</i>) — — — —	474
* * *	Voenna-izstoricseszkijszurnál, 1984. (<i>Lengyel István</i>)	476

KRÓNIKA

SZIJJ JOLÁN	„Verba volant, scripta manent”. Nemzetközi Levéltári Nap. Budapest, 1984. december 17. — — — —	488
VESZPRÉMY LÁSZLÓ	Rákóczi-emlékülés az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, Budapest, 1985. március 29. — — — —	489
BÁNKUTI IMRE	Rákóczi-ülésszak Vaján, 1985. április 6. — — — —	490
BONHARDT ATTILA	A Magyar Jogász Szövetség Állam- és Jegtörténeti Bizottságának és a Magyar Történelmi Társulat Archeográfiai, Heraldikai és Genealógiai Szekciójának ülése az ELTE Bölcsészettudományi Karán, Budapest, 1985. április 29. — — — —	491
RÁKÓCZY ROZÁLIA	Magyarország felszabadítása. A Magyar Néphadsereg megszervezése és fejlődése. A Varsói Szerződés. Új kiállítások a Hadtörténeti Múzeumban — — — —	493

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

КАЛЬМАН КЕРИ	Сеть железных дорог в Австро—Венгерской монархии в 1914 году и использование её в первую мировую войну	225
КАРОЙ ЧОНКАРЕТИ	Операции австро—венгерского военно-морского флота в первой мировой войне	295
ГИЗЕЛЛА СИКЛАИ	Материалы по истории южайской (галицкой) антифашистской школы № 165 (1943—1945 гг.)	344
ЭРНЁ ХАНЧ	Строительство аппарата политофицеров в Венгерской Народной армии	372

СООБЩЕНИЯ

ИМРЕ ФЮЗИ	Венгерская военная теория и подготовка армии до 1 сентября 1939 года	387
ЛАСЛО ТАКАЧ	Материалы о работе военно-медицинской службы 2-ой венгерской (донской) армии	407

МАСТЕРСКАЯ

ЛАСЛО ВЕСПРЕМИ	О церковных иобагионах крепостной организации эпохи Арпада	421
----------------	--	-----

АРХИВ

ЭНИКЁ А. ШАЙТИ— ДЬЁРДЬ МАРКО	Неизвестный документ о суде над участниками облавы, устроенной в южной провинции в январе 1942 года (14 декабря 1943 г.—14 января 1944 г.)	426
---------------------------------	--	-----

СБОРНИК ДОКУМЕНТОВ

ШАНДОР САКАЙ	Высшее руководство армии в контрреволюционной Венгрии (1919—1944 гг.) Архив, Дополнения	457
--------------	---	-----

ОБЗОР

ДЮЛА КРИШТО * * *	Битва при Аугсбурге (<i>Ласло Веспреми</i>) — — — Die Türkenkriege in der historischen Forschung (<i>Йозеф Захар</i>) — — — — — — — — — —	467 470
ЛАЙОШ БАРТА младш.	Возвращение Будаваара (<i>Дьёрдь Домокош</i>) — — —	472
ЙАН ВИММЕР	Wieden 1683. Dzieje kampanii i bitwy (<i>Й. З.</i>) — — —	474
ЙАН ВИММЕР * * *	Der Einsatz von Wien 1683 (<i>Й. З.</i>) — — — — — — — — — — Военно-исторический Журнал, 1984 (<i>Иштван Дендьел</i>) — — — — — — — — — —	474 476

ХРОНИКА

ЙОЛАН СИЙЙ	„Verba volant, scripta manent.” Международный День Архивистики. Будапешт, 17 декабря 1984 г. — — —	488
ЛАСЛО ВЕСПРЕМИ	Юбилейная сессия, посвященная Ракоци в Университете имени Ётвёш Лоранда, 29 марта 1985 г. — —	489
ИМРЕ БАНКУТИ	Юбилейная сессия, посвященная Ракоци в Вайа. 6 апреля 1985 г. — — — — — — — — — —	490
АТТИЛА БОНХАРДТ	Заседание Секции Археографии, Гербоведения и Родословия Общества Венгерских Историков и Комитета Истории Государства и Права Союза Венгерских Юристов на Филологическом Факультете Университета имени Ётвёш Лоранда, Будапешт, 29 апреля 1985 г. — — — — — — — — — —	491
РОЗАЛИЯ РАКОЦИ	Освобождения Венгрии. Основоположение и развитие Венгерской Народной Армии. Организация Варшавского Договора. Новые выставки Военно-исторического Музея — — — — — — — — — —	493

INHALT

STUDIEN

KÁLMÁN KÉRI	Das Eisenbahnnetz der Österreichisch—Ungarischen Monarchie im Jahre 1914 und ihre Inanspruchnahme im ersten Weltkrieg — — — — —	225
KÁROLY CSONKARÉTI	Die Kriegsoperationen der Österreichisch—Ungarischen Kriegsmarine während des ersten Weltkrieges — —	295
GIZELLA SZIKLAI	Beiträge zur Geschichte der antifaschistischen Schule Nr. 165 von Jusa (Talic) (1943—1945) — — — —	344
ERNŐ HÁNCSS	Der Ausbau des Apparats der Politoffiziere in der Ungarischen Volksarmee — — — — —	372

MITTEILUNGEN

IMRE FÜZI	Die Ungarische militärische Theorie und die Vorbereitung der Armee bis 1.-ten September 1939. — —	387
LÁSZLÓ TAKÁTS	Beiträge zur Tätigkeit des Sanitätsdienstes der ehemaligen 2.-ten ungarischen (donischen) Armee — — —	407

WERKSTATT

LÁSZLÓ VESZPRÉMY	Über die kleriken Jobagiones castri der Burgstruktur der Arpadenzeit — — — — —	421
------------------	--	-----

QUELLENPUBLIKATIONEN

ENIKŐ A. SAJTI— GYÖRGY MARKÓ	Unbekanntes Dokument über den Prozeß der Teilnehmer der Razzia von Januar 1942 im Südländ (14.-ten Dezember 1943—14.-ten Januar 1944) — — — —	426
---------------------------------	---	-----

DATENSAMMLUNG

SÁNDOR SZAKÁLY	Die obere Führung der Armee des gegenrevolutionären Ungarns (1919—1944). Sammlung von Daten, Ergänzungen — — — — —	457
----------------	--	-----

RUNDSCHAU

GYULA KRISTÓ * * *	Die Schlacht von Augsburg (<i>László Veszprémy</i>) — —	467
	Die Türkenkriege in der historischen Forschung (<i>József Zachar</i>) — — — — —	470
LAJOS BARTJA jr.	Die Rückeroberung der Burg von Buda (<i>György Domokos</i>) — — — — —	472

JAN WIMMER	Wieden 1683. Dzieje kampanii i Bitwy (<i>J. Z.</i>)	— —	474
JAN WIMMER	Der Entsatz von Wien 1683 (<i>J. Z.</i>)	— — —	474
***	Woenno-istoritseskij Journal, 1984 (<i>István Lengyel</i>)	—	476

CHRONIK

JOLÁN SZIJJ	„Verba volant, scripta manent.“ Internationaler Archivarischer Tag, Budapest, 17.-ten Dezember 1984.	—	488
LÁSZLÓ VESZPRÉMY	Rákóczi-Gedenksitzung an der Eötvös Loránd Universität. 29.-ten März, 1985.	— — — —	489
IMRE BÁNKUTI	Rákóczi-Tagung in Vaja, 6.-ten April, 1985.	— —	490
ATTILA BONHARDT	Wissenschaftliche Sitzung des Staats- und Rechtsgeschichtlichen Kommittée des Ungarischen Juristischen Verbandes und der Sektion für Archeographie, Heraldik und Geneologie in der Philosophischen Fakultät des Eötvös Loránd Universität, Budapest, an 29. April 1985.	—	491
ROZÁLIA RÁKÓCZY	Die Befreiung Ungarns. Die Organisierung und die Entwicklung der Ungarischen Volksarmee. Der Warschauer Vertrag. Neuen Ausstellungen im Heeresgeschichtlichen Museum.	— — — — — — — —	493

16,- Ft

*A Zrínyi Katonai Kiadó
legújabb kiadványaiból*

